

**ULUSLARARASI HÂCE MUHAMMED LUTFÎ
(ALVARLI EFE)
SEMPOZYUMU
(25-26 NİSAN 2013, ERZURUM)
BİLDİRİLER**

**EDİTÖR
PROF.DR. CENGİZ GÜNDOĞDU**

**EDİTÖR YARDIMCILARI
ARŞ.GÖR. MUAMMER CENGİZ
ARŞ.GÖR. OSMAN NURİ KARADAYI**

ERZURUM - 2013

© 2013 Atatürk Üniversitesi Rektörlüğü

Bu eserin tüm yayın hakları, Atatürk Üniversitesi Rektörlüğüne aittir.
Yayıncının yazılı izni olmadan kısmen veya tamamen basılamaz, çoğaltılamaz ve
elektronik ortama taşınmaz. Kaynak gösterilerek alıntı yapılabilir.

Bu kitapta yer alan tüm yazıların dil, bilim ve hukuk açısından sorumluluğu
yazarlarına aittir.

ESER ADI : **ULUSLARARASI HÂCE MUHAMMED LUTFİ
(ALVARLI EFE) SEMPOZYUMU**

ATATÜRK ÜNİVERSİTESİ YAYINLARI NO : 1030
TAKIM NO: 978-975-442-503-1
ISBN NO : 978-975-442-504-8

Kapak & Dizayn : Muhammet S.KARACA

Baskı : Zafer Ofset
Yenikapı Caddesi No.1
25100 Yakutiye / ERZURUM
Tlf: 0442 234 22 85 - Fax: 0442 235 95 52

Millî Mücâdelelerde Sûfilerin Rolü ve Alvarlı Efe Hazretleri

Prof. Dr. Nâdet Tosun
Marmara Üniversitesi
İlahiyat Fakültesi

Giriş

Osmanlı devletinin zayıflamaya başlaması üzerine bu devleti ve genel anlamda İslam dünyasını parçalamak ve bu sayede yeni sömürgeler elde ederek özellikle yer altı kaynaklarını kendi çıkarları doğrultusunda kullanmak isteyen bazı ülkeler işgale

başladılar. XIX. Yüzyılda Ruslar Kuzey'den Kafkaslar'a, Orta Asya'ya ve Doğu Anadolu'ya, Batılı bazı devletler de Afrika ve Orta Doğu İslam ülkelerine göz diktiler. Bu dönemde İslam dünyasının farklı bölgelerinde vatanlarını savunmak için birçok kişi millî mücâdeleye girişti. Bu mücâdeleye girişen, hattâ liderlik yapanlardan önemli bir kısmı da mutasavvıflar, yani dervişler ve şeyhler idi. Onların millî mücâdelelerdeki hizmet ve katkılarını "Afrika'da, Orta Asya'da, Kafkaslar'da ve Anadolu'da sûfi direniş" şeklinde dört grup hâlinde özetlemek mümkündür.

I- Afrika'da Sûfi Direniş:

Afrika'da XIX. yüzyılda özellikle Fransız ve İtalyanlar'a karşı verilen millî mücâdelede tarikat mensuplarının ön safta olduğu görülmektedir.

Emir Abdülkâdir el-Cezâiri: Kâdiri şeyhi olan babasından Kâdiriye tarikatı eğitimi alan, sonra Şam'da Nakşibendi şeyhi Mevlânâ Hâlid-i Bağdâdi'ye bağlanan, yaşlılık döneminde Şazeliyye'nin Derkâviyye koluna da intisap eden Emir Abdülkâdir el-Cezâiri, XIX. Yüzyılda Fransızlar'ın Cezâir'i işgale başlaması üzerine bu ülkedeki millî mücâdelenin komutanlığını yapmış ve 1832-1847 yılları arasında ülkesinin lideri (emir) olup Fransızlar'a karşı savaşmıştır (Abdülmeccid el-Hâni, 1308: 280-281; Muslu, 2011: 32, 55, 112-126).

Senüsîler: Şazeliyye tarikatının bir kolu olarak Muhammed Senüsî (ö. 1855) tarafından Libya'da kurulan Senüsîyye, 1911'den sonra İtalyanlar'ın Libya'yı işgali üzerine millî mücâdeleye girişmiş bir tasavvuf ekolüdür. Vatanlarını savunmak için Ömer Muhtar (ö. 1931) ve Şeyh Ahmed Senüsî (ö. 1933) önderliğinde millî mücâdele vermişlerdir. Ahmed Senüsî 1918'de Anadolu'ya da gelmiş, Kurtuluş Savaşı yıllarında burada kalıp destek vermiş, 1933'te Medine'de vefat etmiştir (Es'ad el-Hatib, 1999:132-133; Küçük, 2003: 241-243).

Ticânîler: Fransızlar'ın Senegal'i işgale başlaması üzerine millî mücâdeleye girişen bir tarikat da Ticânîler'dir. Şeyh Ömer (ö. 1864) tekkesini hem mânevî hem de askerî bir karargâh hâline getirip Fransızlar'a karşı mücâdeleye girişti, 1854'de Senegal'in büyük bir kısmında yönetimi ele geçirdi. Kendisi şehid olunca mücâdelesini önce yeğeni Ahmed Ticânî, sonra bir Kâdiriyye müntesibi olan Ahmed Habibullah Bamba (ö. 1927) gibi sûfiler devam ettirdi (Es'ad el-Hatib, 1999: 143-145; Martin, 1988: 66-67, 91-129).

II- Orta Asya'da Sûfi Direniş:

Dükçi İşân: XIX. asrın sonunda Orta Asya'nın Fergana bölgesindeki şeyhlerden Muhammed Ali b. Muhammed Sâbir'in lakabı Dükçi İşân idi. Bu zât, 1898 yılında

Andican'da Ruslara karşı başlatılan millî mücadelenin ve vatan müdâfaasının önderliğini yapmıştır. 1850-51 yıllarında Mergilan yakınlarında yünden ip yapmaya (eğirmeye) yarayan "dük" isimli ahşap âleti imâl eden bir âlede dünyaya geldiği için "Dükçi" lakabıyla anılmaktaydı. Gençliğinde Semerkand ve Buhara'da dinî eğitim alan Dükçi İşân 16-17 yaşlarına geldiğinde Mergilan yakınlarındaki bir köyde yaşayan Nakşbendî Müceddidi şeyhi Sultan Han Tura'nın müridi oldu. 26 yaşlanındayken şeyhinden icâzet aldı (Anonim, 307; Yeter, 115).

Şeyhinin takriben 1882 yılındaki vefatından sonra Dükçi İşân bir kaç müridiyle birlikte Andican'ın 35 km. güneydoğusundaki Mingüpa (Bin Tepe) köyüne geldi. Zamanla burada cami, mektep, kütüphane, konuk evi ve mutfaktan oluşan bir tekke kurdu. Bu dönemde Rus işgalinden rahatsız olan bazı insanlar kendisinden bu konuda önderlik yapmasını talep ediyorlardı. 1898'de bugün Kırgızistan'da bulunan Oş şehrinde müridlerini ve halkı Ruslara karşı mücadeleyle çağırdı. Etrafına bir miktar taraftar toplandı, ancak bazı insanlar onun gazâ ilân etme yetkisine sahip bir han (siyâsî otorite) olmadığını düşünerek iştirak etmediler. Dükçi İşân yanındakilerle birlikte Rus askerlerinin karargâhına baskınlar düzenledi, çatışmalar oldu, ancak teknolojik üstünlüğü olan Rus ordusunu yenemedi. Kâşgar'a kaçarken yolda yakalandı, muhâkeme edildi ve 12 Haziran 1898'de altı yakın taraftarıyla birlikte idam edildi (Babacanov, 1999: 35-37).

III- Kafkaslar'da Süfî Direniş:

Şeyh Şâmil: Nakşbendî şeyhi Mevlânâ Hâlid-i Bağdâdî'nin mürid ve halifelerinden olan İsmail Şirvânî çok sayıda halife yetiştirip Kafkaslar ve Tataristan'ın farklı bölgelerine göndermişti. Bu halifelerden biri Muhammed Yerâgî, onun halifesi Cemâleddin Gâzikümüki, onun da halifesi Ruslar'a karşı Kafkaslar'da millî mücadelenin komutanlığını yapan Şeyh Şâmil (ö. 1871) idi.

Kafkaslar'da 1829'da Ruslara karşı mücadele (gazâ, gazavât) hareketinin lideri olarak Gâzi Muhammed seçilmişti. Bu zât da Şeyh Şâmil gibi Cemâleddin Gâzikümüki'nin müridi idi. Gâzi Muhammed Kafkasya halklarını cihada çağırarak bir bildiri neşretti. Şeyh Şâmil de Gâzi Muhammed'in en önemli yardımcısı oldu. Gâzi Muhammed bu mücadeleler esnasında 1832'de şehid düştü, Şeyh Şâmil de yaralandı. Gâzi Muhammed'in yerine İmam Hamzat (Hamza Bey) millî mücadelenin komutanı oldu. Onun da 1834'te şehid olması üzerine Şeyh Şâmil Kafkaslar'daki millî mücadelenin komutanı seçildi. Uzun yıllar vatan müdâfaasında liderlik yapan Şeyh Şâmil 1871'de Medine-i Münevver'e de vefat etti (el-Karakî, 1999: 47-48, 50; Barlas, 1990: 34; Uludağ, 2006: 50-51).

IV- Anadolu'da Süfî Direniş:

Osmanlı'nın zayıfladığı XIX. Yüzyıl ile XX. Yüzyılın başlarında üç önemli savaş yaşanmıştır. Bunlar 93 Harbi diye anılan 1877-78 Osmanlı-Rus Savaşı, Birinci Dünya Savaşı (1914-1918) ve Anadolu'daki Kurtuluş Savaşı'dır (1919-1922). Bu savaşlarda tasavvuf ehli kişilerin vatan savunması adına önemli katkıları olmuştur.

Birinci Dünya Savaşında Mevlevî Alay:

Birinci Dünya Savaşı'nın ilk günlerinde Sultan Reşad, Mevlevîlerin de savaşa katılmasının Osmanlı askerine moral vereceğini düşünerek bir Mücâhidin-i Mevleviyye Alayı'nın kurulmasını arzu etmişti. Bu vazife o dönemde Konya Mevlânâ Dergâhı şeyhi

olan Veled Çelebi'ye verildi. O da Anadolu'daki 47 Mevlevihâne'den gönüllü dervişler toplayarak bir Mevlevî Alayı kurdu. 1026 kişiden oluşan bu Mevlevî Alayı, Veled Çelebi'nin komutasında 1915'te Şam'a gidip 4. Ordu'ya katıldı ve üç yıl orada kaldı. Bu alay daha ziyade lojistik ve sıhhiye hizmetlerinde bulunmuş, ayrıca askere moral desteği sağlamıştır (Köstüklü, 2002: 213-226; Ülker, 2003: 20-22).

Kurtuluş Savaşında Bir Kâdiri Tekkesi:

Eyüp'te bir Kâdiri tekkesi olan Hâtuniye Dergâhı'nın şeyhi Sadedin (Ceylan) Efendi (ö. 1931), İstanbul'un işgal altında olduğu dönemde İstanbul'dan Anadolu'daki milli mücadeleye silah kaçırmak için tekkesini depo olarak kullanmış bir vatansever idi (Mısıroğlu, 2007: 303-310).

Kurtuluş Savaşında Bektaşîler:

İzmir, Balpınar Bektaşî Tekkesi şeyhi Ali Ulvi Baba (ö. 1954) Milli Mücadele'de tabur imamı olarak görev yapmıştı (Küçük, 2003: 222). Hacı Bektaş Tekkesi şeyhi Cemâleddin Çelebi (ö. 1922) Birinci Dünya Savaşı'na, kurduğu "Mücâhidin-i Bektaşîyye" (Bektaşî Savaşçıları) adı verilen alayı ile katılmıştı. Kurtuluş Savaşında Kuvâ-yı Milliye'ye katılmış, I. TBMM'de Kırşehir mebusu olarak görev yapmıştı (Küçük, 2003: 223). 1915'te kurulan ve 7000'den fazla askerden oluşan Mücâhidin-i Bektaşîyye Alayı, Doğu'da Kafkas Cephesi'nde mücadele yürütmüştür (Küçük, 2003: 101-104).

Millî Mücadelede Nakşbendîler:

XX. yüzyılın başlarında Batı'lı devletler Anadolu topraklarını işgal etmeye girişince beklemedikleri bir halk direnişi ile karşılaştılar. Bu direnişi örgütleyen ve önderliğini yapan kişilerin başında Mustafa Kemal Paşa geliyordu. Mustafa Kemal Anadolu'nun kurtuluş savaşında halkın bütün kesimlerinden, özellikle din adamları ve tarikat mensuplarından önemli bir destek aldı. Bu destekleri sebebiyle 1920'de Ankara'da kurulan birinci Türkiye Büyük Millet Meclisi'nde birçok tarikat şeyhi ve müridi mebus (milletvekili) oldu. Nakşbendî şeyhlerinden Servet (Akdağ) Efendi ve Hasan (Tokcan) Efendi bunlardan birkaçıdır. Erzincan şehrindeki Nakşbendî şeyhi Ahmed Fevzi Efendi (ö. 1924) milli mücadelede (kurtuluş savaşında) yer almış, 1919'da toplanan Erzurum Kongresi'ne Erzincan delegesi olarak katılmış, Cumhuriyet'in ilânından sonra 28 Nisan 1920'de TBMM'ye Erzincan'ı temsilen milletvekili olmuştur (Tuğgun, 2001:14, 85, 112-113; Küçük, 2003: 229).

İstanbul'un Üsküdar ilçesinde bulunan ve Nakşbendî tarikatine mensup olan Özbekler Tekkesi, Kurtuluş Savaşında milli mücadeleye büyük bir destek vermiştir. 1920'de İstanbul düşman devletleri tarafından işgal edilince İstanbul'dan Anadolu'ya (Türkiye'nin iç kesimlerine) gidip milli mücadeleye katılmak isteyen aydınlar ve subaylar önce gizlice bu tekkeye gelirler, Şeyh Atâ Efendi'nin (ö. 1936) misâfiri olarak tekkede gizlenirler, uygun bir ortam olunca Anadolu'ya giderlerdi. Bu yolu kullanarak Anadolu'ya kaçabilenler arasında Fevzi Çakmak, İsmet İnönü, Celâl Bayar, Hâlide Edib Adivar, Mehmed Âkif Ersoy, Ali Fuad Cebesoy ve Hamdullah Suphi Tanrıöver gibi önemli şahıslar bulunuyordu. Bu Nakşbendî tekkesi İstanbul'dan Anadolu'daki milli mücadeleye silâh kaçırmak için de bir üs olarak kullanılırdı. Ayrıca yaralanan bazı vatanperverlerin bu tekkede tedavi gördükleri bilinmektedir (Kutay, 1973: 26-28; Mısıroğlu, 2007: 291-303; Kara, 1990: 214-218; Beyoğlu, 2004: 201, 206-209).

Mustafa Kemal Paşa bir başka Nakşbendî şeyhi Küfrevizâde Abdülbâki Efendi'ye (ö. 1943) mektuplar yazarak millî mücadeleye verdiği destekten dolayı ondan övgü ve saygı ile bahsetmiştir. Mektupların tam metni Hayat Tarih Mecmuası'nın Aralık 1973 tarihli nüshasında mevcuttur. Yine bir Nakşbendî şeyhi Muhammed Ziyâuddin Nursini (ö. 1923) I. Dünya Savaşı'na müridleriyle birlikte katılmış, Rus ve Ermeniler'e karşı savaşmış, bu savaşta bir kolunu kaybetmiştir. Savaşta gösterdiği cesâretten dolayı kendisini takdir eden Mustafa Kemal Paşa, Nursini'ye bir mektup yazarak millî mücadelede de ondan yardım istemiştir. Söz konusu mektup, Nutuk'un vesikalar bölümünde mevcuttur.

Başka bir Nakşbendî şeyhi Dağıstanlı Ahmed Hüsâmeddin Efendi (ö. 1925, Hüsâmettin Cindoruk'un dedesi) 1922 tarihli bir mektubunda Mustafa Kemal'e şöyle yazıyordu: "Uzun bir zamandan beri milletin felâketiyle, salâh ve felâhiyla (kurtuluşu ile) uğraşıyorsunuz, metânet (sabır) gösteriniz.." (Kara, 2002: 36-37).

Anadolu'daki Kurtuluş Savaşı'na katkı veren Nakşbendî şeyhlerinden biri de Şerefeddin Dağıstânî idi. Bu zâtın tasavvufî silsilesi şöyledir: Mevlânâ Hâlid-i Bağdâdî, İsmail Şirvânî, Muhammed Yerâgî, Cemâleddin Gâzikumûki, Ebû Ahmed Sugurî, Muhammed Medenî, Şerefeddin Dağıstânî. Kafkaslar'dan Anadolu'ya göç eden Şerefeddin Dağıstânî (ö. 1936), Yalova Güneyköy'de medfundur. Yunanlıların Anadolu'yu işgali sırasında Yunan ordusu Bursa'ya geldiğinde, Şeyh Şerefeddin'in bağlularından ve sevenlerinden oluşan "İmam Şâmil Alayı" bir taraftan dağlarda çete harbi yapmış, bir taraftan da Ankara'da oluşturulan Kuvâ-yi Milliye birliklerine asker temini için faaliyet göstermişti. Şeyh Şerefeddin'in, Kurtuluş Savaşı'ndaki bu yararlı faaliyeti sebebiyle zafer sonrası Türkiye Büyük Millet Meclisi tarafından hizmet beratı ile ödüllendirildiği söylenir (Atay, 1996: 70-75; Küçük, 2003: 225-226).

Vatan savunmasına katkı veren Nakşbendî şeyhlerinden biri de Erzincanlı Terzi Baba'nın halifesi Mustafa Fehmi Efendi (ö. 1878) idi. Bu zât, 1853-56 arasında vukû bulan Kırım Harbi'nde Ruslar Kars'ı muhâsara ettikleri zaman müridleriyle birlikte savaşa katılmıştı. Daha sonra 93 Harbi'nde (1877-78 Osmanlı-Rus Savaşı'nda) yaşının ilerlemesine rağmen 70-80 kadar atlı müridi ile Erzincan'dan gelerek savaşa katılmış, öncü karakol vazifesi yapmıştır (Tuygun, 2001: 84-87).

Nakşbendî şeyhlerinden Beyzâde Hacı Ali Rızâ Efendi (ö. 1876) Rus Harbi'nde Harput'ta oluşturulan gönüllü alaylardan birinin başına komutan olarak memleket müdâfaasına en ön safta katılmış, askerinin at, silah ve bütün ihtiyaçlarını da kendi malından karşılamıştı. Bilhassa Erzurum müdâfaasında büyük yararlılıklar gösterdiği bilinmektedir (Sunguroğlu, 1958: 112-113; Yücer, 2003: 735).

Alvarlı Efe'nin Millî Mücadeledeki Rolü:

Alvarlı Hâce Muhammed Lutfî 1916'da Ruslar'ın Erzurum çevresini işgali akabinde katliama girişen Ermeniler'e karşı altmış kişilik bir askerî birlik ile mücadele etmiştir. Onun Ermeniler'e karşı yapmış olduğu mücadele hakkında Kutlu (2013:62-64) şu bilgileri aktarmaktadır:

"Erzurum'un Ruslar tarafından işgal edildiği dönemde, 12 Şubat 1916'da Erzurum merkeze bağlı Dinarkom Köyü'nde imamlık yapan Efe Hazretleri, bu köydeki görevini bırakıp Erzurum'a geldi.

Niyeti bir an önce Türk ordusuna katılmaktı. Ancak kendisini ve hizmetlerini yakından tanıyan bir komutanın "Hocam, Türk milletinin harp edecek asker kadar, sizin

gibi vaaz edecek âlimlere de ihtiyacı var. Siz vaaz ediniz, halkı irşâd ediniz” sözleri üzerine babasının da izniyle, o zamanlar Erzurum’un ilçesi olan Tercan’a bağlı Yavi köyüne imam oldu. Ancak, Ruslar’ın Erzurum’u işgali onun yüreğinde onulmaz yaralar açmıştı. Bu acı günlerini şöyle ifade eder:

*Kopdu bugün kıyâmet
Yer yüzü alkan oldu
Görülmemiş alâmet
Kandan bir tûfân oldu*

*Lâle yanak gül yüzler
Gonce dehân dîr sözler
Hançerlendikeçe sızlar
Bedenleri kan oldu*

*Yavrular ağladıkça
Ciğerler dağladıkça
Hançerler bağladıkça
Cesdede bi-cân oldu*

*İslâm sızlar Hudâ’ya
Arş sallanır sadâya
Dağlar gelür nidâya
İslâm perişân oldu*

*Deste deste gül yüzler
Döküldü kara gözler
Kana boyandı yerler
Taşları mercân oldu*

*İslâm hânümânıyla
Kurtulmaz bir cânıyla
Herkesin öz kanıyla
Saçları elvân oldu*

*Yiğitler baltalanmış
Öz kanına boyanmış
Körpe kuzular yanmış
Âteşde biryân oldu*

*Kanlı bâzâr kuruldu
Boyunları bürüldü
Kan harmanı görüldü
Gören âdem kan oldu*

*Ağladılar felekler
Eyler duâ melekler
Kabûl olmaz dilekler
Göz yaşu ummân oldu*

*LUTFÎ fi’l-i Hudâ’da
Noksân mı ya irâde
Te’sîr yok bu sadâde
Âdem ki hırcân oldu (Lutfî, 2013:534-535)*

Rus istilâsı sırasında Yavi’deki görevine iki yıl devam eden Muhammed Lutfî Efe, Millî Mücadeleye destek veriyordu. Bu sırada Ruslar, ülkelerinde yaşanan ihtilâl nedeniyle, Erzurum’dan çekilmeye başlamış, bunu fırsat bilen Ermeniler, özellikle Erzurum ve çevresinde büyük bir katliâma girişmişlerdi. O günleri görenlerin ifâdesiyle “basîretleri bağlanan, cesâretleri kırılan” Türkler, ne yazık ki, Ruslar’ın çekildiği sırada onların cephanelerine konan Ermeniler tarafından eşi-emsâli görülmemiş bir katliâma mâruz kalmışlardı. Yapılan savaşıardan ve çekilen yoksulluktan son derece bitap düşmüş, aç ve susuz kalmış, silâhsız Türk halkı büyük bir kıyım uğramıştı. Geri kalanlar ise şaşkınlık içinde âdeta sıranın kendilerine gelmesini brkliyordlardı. Sanki halkın üzerine ölü toprağı serpilmişti. Rusların Erzurum ve çevresini işgaline başından beri büyük tepki gösteren Muhammed Lutfî Efe, Yavi’de ve Yavi’ye yakın köylerde Ermenilerin başlattığı katliâm üzerine harekete geçti. Efe Hazretleri’nin cuma va’zını dinlemek için çevre köylerdeki ahâlî Yavi’ye akın etmekteydiler. Eli silah tutan gençler cephede savaştığı için cumaya gelenlerin çoğu orta yaşın üzerinde kimselerdi. Efe Hazretleri bu insanları Ermenilere karşı direnişe hazırlamaya kararlıdır O gün cuma vaazında cemaate özetle şöyle hitap eder:

"Muhterem Müslümanlar!

Ruslar memleketimizi işgal etmişken, daha düne kadar iç içe yaşadığımız, komşumuz diye hürmet ettiğimiz Ermeniler çoluk çocuk, kadın kız, yaşlı genç demeden eşi emsali görülmemiş bir

katliâma girişmişken; bayrak, vatan elden giderken; millet, devlet yok edilmek istenirken; din, iman tehlikede iken biz burada nasıl ibadet edebiliriz? Şimdi, dini, imânı, nâmûsu, şerefi, istiklâli, bayrağı, devleti, milleti kurtarma zamanıdır. Allah'ını, Peygamber'ini seven hiçbir şeyi bahâne etmeden cepheye koşsun, düşmanla harp etsin!

Hürriyeti olmayana cuma namazı farz değildir. Şimdi bu durumda ne yapalım? İbâdet mi edelim, yoksa cihat mı? Ben Allah yolunda, dinim, devletim, bayrağım ve milletim için harp etmeye gidiyorum.

Benim gibi düşünenler benimle gelsinler." Bu etkili sözler üzerine cemaat göz yaşlarını tutamaz ve câmînin içinde hepsi birden ayağa kalkar; "Canımız Allah'a, Peygamber'e, vatana, bayrağa, devlete fedâ olsun. Efem, sen neredeysen biz de oradayız!" diyerek Muhammed Lutfi Efe'ye cân u gönülden destek verirler.

Cuma namazının sünnetini kaldıktan sonra Efe Hazretleri minbere çıkar ve özete şöyle bir hutbe irâd eder:

"Muhterem Müslümanlar!

Şunu iyi bilin ki, biraz sonra kılacağımız bu namaz, düşmanla savaşmadığımız sürece Allah katında makbul değildir. Ermeniler vatanımızı işgal etmişken, insanlarımızı öldürüp, ırzımıza, nâmusumuza el uzatmışken, bizim burada ve evlerimizde rahat oturup ibâdet etmemizi, bakın yemin ederek söylüyorum, bütün bildiklerime dayanarak söylüyorum ki Allah kabul etmez ve etmeyecektir. Bu şekilde eli kolu bağı olarak, tevekkül ederek oturmamızdan Allah râzî olmaz. Ecdâdımız ömrünü cihatla, Allah yolunda harp etmekle geçirdi ve onun için de çok büyük şeref kazandı. Bu vatan bize atalarımızın, ecdâdımızın mirasıdır, emânetidir. Bu vatan öyle kolay mı elde edildi sanırsınız. Her karış toprağına bir şehit verdik. Bu mirasa, bu emânete sahip çıkmak hepimizin boynunun borcudur. Allah'ın Kuran'da buyurduğu gibi zaman canımızla ve malımızla cihat etme zamanıdır. Allah'ını, Peygamber'ini, devletini seven herkes elinde neyi varsa onları alsın gelsin, harbe katılsın, namazdan sonra ben yola çıkıyorum. Şehâdet şerbetini içmeyi arzulayanlar, haydi durmayın! İşte şehit olma fırsatı! İşte, Allah'a lâayık bir kul olma fırsatı! İşte Hz.

Muhammed'e sevgili bir ümmet olma fırsatı! İşte ecdâdımıza lâayık bir torun olma fırsatı!"

Bu etkili hutbeyi de gözyaşları içerisinde dinleyen cemaat namazdan sonra evlerinde savaşabilecekleri ne varsa onları da yanına alarak Muhammed Lutfi Efe'nin önderliğinde Yavi'den yola çıktılar. 60 kişi kadar olan bu milis kuvvetinin hedefi, öncelikle Oyuklu Köyü (şimdiki Çat ilçesi)'ne varmak ve orada Ermeniler'in elinde bulunan Rus cephâneliğini ele geçirmektir. Çok gizli ve ihtiyatlı bir şekilde Oyuklu'ya gelen Efe ve milisleri bir gece yarısı baskısıyla oradaki Ermenileri öldürüp cephâneliği ele geçirdiler.

Cephânelikte Türk köylerinden zorla toplanmış buğday, arpa ve yulaf gibi gıda maddeleri de vardır. Efe Hazretleri, bir kaç kişiyi görevlendirerek bu erzakın yakın köylerdeki fakir halka dağıtılmasını istedi. Berâberindekilerle birlikte Erzurum'a doğru hareket eden Efe, güzergâhları üzerinde haberdar oldukları bazı küçük Ermeni çeteleriyle

de savaştı bunda da başarılı oldu. Ermenilere karşı yaptığı bu mücadeleden haberdâr olan yöre halkından kendisine yolda yeni katılanlar da olmuştu. Kimileri bu sayının 100'e kadar ulaştığını belirtmişlerdir. Muhammed Lutfi milisleriyle birlikte o strada Haydari Boğazı yakınlarındaki Zergide Köyü'nde bulunan Türk ordusuna katıldı (9-11 Mart 1918). Efe Hazretleri'nin katılımı ordu içinde duyulunca, askerlerimize büyük bir moral olur.

Türk ordusuyla berâber Erzurum'un kurtuluşu için savaşan Alvarlı Muhammed Lutfi Efe'yi Erzurum'un düşmandan kurtarıldığı gün (12 Mart 1918) hazin bir son da beklemektedir. Türk ordusu ile birlikte 12 Mart 1918'de gün ışıırken civar köylerden topladığı gönüllü bir müfreze ile Erzurum'a giren Efe Hazretleri hemen pederlerinin yanına koştu. Pederlerini kana bulanmış ağır yaralı bir şekilde buldu. Şehâdet mertebesine eren muhterem pederlerini akşama doğru Kavak Kabristanı'na defnetti. Daha sonra 1950 yılında bu kabristan sahasında okul inşasına başlandığından Alvar Köyü'ne şimdiki medfün bulunduğu türbeye nakletti."

Sonuç

Tasavvuf bir ahlak okulu, tekke ve dergâhlar da yaygın eğitim kurumları olmakla beraber, düşman işgaline karşı vatan savunması gibi toplumsal ihtiyaçlar vukû bulduğunda sûfiler bu görevi de seve seve icrâ etmişler, topluma örnek ve önder olmuşlardır. Barış zamanında ahlâk ve maneviyat eğitimi ile meşgul olan dervişler ve şeyhler, savaş zamanında hiçbir fedâkarlıktan kaçınmadan mal ve canlarıyla millî mücadelelere katkı sağlamışlardır. Bunlardan biri de Erzurum'un yetiştirdiği mümtaz şahsiyetlerden biri ve bir Nakşbendî şeyhi olan Alvarlı Efe'dir.

Kaynakça

Abdülmeccid el-Hârî (1308). el-Hadâiku'l-verdiyye fi hakâiki ecillâi'n-Nakşbendiyye. Kâhire.

Anonim (2004), Menâkıb-ı Dükçi İşân. (Nşr. B. M. Babadjanov- A.von Kügelgen). Almatı.

Atay, T. (1996). Batı'da Bir Nakşi Cemaati: Şeyh Nâzım Kibnsî Örneği. İstanbul.

Babacanov, B. (1999). "Dükçi-İşân". (Fasikül: 2). İslam na Territorii Bivşey Rossiyskoy İmperii. Moskova.

Barlas, Cafer. (1990). Kafkasya'nın Kurtuluş Mücadelesi. İstanbul.

Beyoğlu, S. (2004). "Millî Mücadele ve Özbekler Tekkesi". Üsküdar Sempozyumu- I Bildiriler, İstanbul, c. I.

el-Karakî, M. T. (1999). Dağıstan Kılıçlarının Parlaması. (Trc. Cafer Barlas). İstanbul.

Es'ad el-Hatîb. (1999). Sûfiler ve Aksiyon. (Trc. H.İ.Kaçar, Ö. Kavak, Y. Günaydın). İstanbul.

Kara, M. (1990). Din Hayat Sanat Açısından Tekkeler ve Zaviyeler. İstanbul.

- Kara, M. (2002). *Metinlerle Günümüz Tasavvuf Hareketleri*. İstanbul.
- Köstüklü, N. (2002). "Vatan Savunmasında Gönül Erleri: Mücâhidin-i Mevlevîye Alayı", X. Millî Mevlânâ Kongresi (Tebliğler), 2-3 Mayıs 2002, Konya, ss. 213-226.
- Kutay, C. (1973). *Kurtuluşun ve Cumhuriyetin Manevi Mimarları*. Ankara.
- Kutlu, H. (2006). *Hâce Muhammed Lutfi (Efe Hazretleri) Hayatı Şahsiyeti ve Eserleri*. İstanbul.
- Küçük, H. (2003). *Kurtuluş Savaşı'nda Bektaşiler*. İstanbul.
- Lutfi, Hâce Muhammed (2013). *Hulâsatü'l-hakâyık ve Mektûbât-ı Hâce Muhammed Lutfi*. İstanbul: Efe Hazretleri Vakfı.
- Martin, Bradford G. (1988). *Sömürgeciliğe Karşı Afrika'da Sufi Direniş*. (Trc. Fatih Tatlıhoğlu). İstanbul.
- Mısıroğlu, K. (2007). *Kurtuluş Savaşında Sarıklı Mücâhidler*. İstanbul.
- Muslu, R. (2011). *Emir Abdülkâdir el-Cezâiri*. İstanbul.
- Sunguroğlu, İ. (1958). *Harpur Yollarında*. İstanbul, c. II.
- Tuygun, Ü. (2001). *Erzincan'ın Manevi Mimarları*. İstanbul.
- Uludağ, S. (2006). "Mürîdizm". *DİA*, XXXII, 50-51.
- Ülker, M. B. (2003). "Miğfer Yerine Sikkeleri, Silah Yerine Neyleri Vardı" [Cepheye Ney ve Tanburla Giden Mevlevî Alayı]. *Hürriyet Tarih*, (19 Mart), ss. 20-22.
- Yeter, A. R. (2008). *Rossiya İmpariyasının Türkistandaki Kolonyal Politikası Karşı 1898 Cıdagi Boştonduk Kötörülüğü*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Bişkek: Manas Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Yücer, H. M. (2003). *Osmanlı Toplumunda Tasavvuf (19. Yüzyıl)*. İstanbul.